

Устойчиво управление на туризма

доц. д-р Снежанка Овчарова

Проект „Изграждане на партньорска мрежа за устойчиво развитие и опазване на околната среда (УРООС) в Североизточен район на планиране“

10-12 април 2014 г.

Устойчивост - при прехода на системата (природна, антропогенна) от едно състояние в друго, характеризира се със способността да съхранява определени свойства в течение на времето и да се противопоставя на външни въздействия без изменение на тези свойства или приспособявайки се към тях.

Устойчивото развитие не предполага смяна на тези състояния, а създаване и планиране на такива условия (отчитащи въздействието на всички външни фактори), при които системата, достигайки състояние на устойчивост, вече не преминава в други състояния.

ЕВРОПА' 2020 „Устойчив растеж — за по-екологична и по-конкурентноспособна икономика, използваща ресурсите по-ефективно”

Устойчив растеж означава:

- ✦ изграждане на **по-конкурентноспособна нисковъглеродна икономика**, в която ресурсите се използват по ефикасен и устойчив начин;
- ✦ **опазване на околната среда**, намаляване на емисиите и предотвратяване на загубата на биоразнообразие;
- ✦ възползване от водещата позиция на Европа в разработването на **нови екологични технологии** и производствени методи;
- ✦ въвеждане на **ефикасни интелигентни електроразпределителни мрежи**
- ✦ използване на **мрежи в европейски мащаб** за предоставяне на допълнително конкурентно предимство на нашите предприятия (и особено на малките производители);
- ✦ **подобряване на условията за бизнес**, особено за малките и средни предприятия;
- ✦ **помагане на потребителите** да правят добре осведомен избор.

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

1995 г. - Световната туристическа организация, Световния съвет по пътуванията и туризма и Съвета на Земята - документ **Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry.**

За **правителствените институции** са определени следните приоритетни сфери на дейност:

- оценка съществуващата нормативна, икономическа структура от гледна точка на устойчивия туризъм;
- оценка на икономическата, социална, културна и екологична дейност на националните организации;
- обучение, образование и просвета на обществеността; планиране на устойчивия туризъм;
- съдействие на обмена на информация, опит и технологии;
- обезпечаване на участието на всички обществени сектори в развитието на устойчив туризъм;
- разработка на нови туристически продукти;
- сътрудничество с цел развитие на устойчив туризъм.

Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry

Задачата на туристическите компании е да изработят и определят направления на дейност по развитие на устойчив туризъм. Приоритетни дейности трябва да станат:

- ✿ *съхранението и възстановяването на околната среда:*

- ✿ *свеждане на отпадъците към минимум;*

- ✿ *привличане на персонала, клиентите и обществеността към решаване на екологичните въпроси.*

- ✿ *разглеждането на икономическите, социални, културни критерии и охрана на околната среда да бъде съставна част на всички управленски решения, и при включване на нови елементи в съществуващите програми за развитие.*

"Инициатива на туроператорите за развитие на устойчив туризъм" (TOI) - 2000 г.,

известни туроператори заедно с Комисията за защита на околната среда, Комисията на ООН за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) и Световната организация по туризъм, създават доброволно партньорство с нестопанска цел.

2002 г. - Международни програми: ***"Устойчив туризъм - ключ за изкореняване на бедността"*** (ST-EP).

„Интегрирано управление на крайбрежните зони" (Integrated Coastal Zone Management), която има статус на *кодекс* и е приета от повечето страни на Европа, интензивно се развива и в Америка.

2004г. - Световната туристическа организация формулира **концепцията за устойчиво развитие на туризма:**

"Нормите и практиката на управление на устойчивото развитие на туризма може да се прилага към всички видове туризъм и към всички типове направления, включително и масовия туризъм и различните туристически сегменти.

Принципите на устойчивост се отнасят към опазване на околната среда, икономическите и социално-културни аспекти на развитие на туризма и между трите аспекта трябва да бъде установен съответния баланс, за да гарантира дългосрочна устойчивост на туризма."

Устойчивият туризъм трябва:

- ▣ да осигури **оптимално използване на природните** ресурси, които представляват ключов елемент в развитието на туризма, поддържане на основните екологични процеси и да помага за опазване на природното наследство и биоразнообразието;
- ▣ да спазва специфичните **социално-културни** характеристики на местните общности, като запази присъщото им установено и традиционното културно наследство и традиционни практики, и заедно с това да допринесе за взаимното разбиране на различните култури и толерантност към тяхното възприемане;
- ▣ да осигури **дългосрочна икономическа жизнеспособност** на процеса, като се имат предвид ползите за всички заинтересовани страни, които са много и ги разпространява, включително възможността за постоянна заетост и печалби и социални услуги за приемните общности, и да допринесе за намаляване на бедността.

2005 г. в Москва под егидата на ЮНЕСКО
международна конференция:

***"Иновационна политика в сферата на
съхранение на културното наследство и
развитие на културно-познавателния
туризъм"***.

Участниците обсъждат въпроси за ролята на държавата при създаване на ефективна система за взаимодействие на всички заинтересовани страни (държава, бизнес, общество), при съхраняване на обекти от световното културно наследство и развитие на културно-познавателния туризъм.

Основни различия между масовия и устойчивия туризъм

Фактори за сравнение	Устойчив туризъм	Масов (традиционен) туризъм
Привличане на туристи	Обем на предоставяните туристически услуги, съгласуван със социално-икономическите, екологични възможности на територията, които определят характера на туристическа дейност.	Туристическа дейност, ориентирана към постоянно увеличаване на туристическите потоци. Обем на предоставяне на туристическите услуги, ограничен само от капацитета на материално-техническата база
Поведение на туристите	Посетителите по време на своето пребиваване следват определен модел на поведение в съответствие с културата на посещаваната територия. Поведение на посетителите не нанася щети на природните ресурси, традиции и обичаи на местното население	Посетителите донасят свой начин на живот и поведение на територията за отдих.
Отношение към природата	За посетителите е важна самата ценност от съществуването на природните обекти, а не тяхната потребителска ценност	Доминира потребителско отношение на посетителите към природните обекти. Природните обекти се оценяват изхождайки от полезността за човека.
Отношение на туристите към местното население	Дружелюбни, уважителни отношения, целта, на които опознаване на нова култура.	Формални отношения. Посетителите считат себе си господари, които трябва да бъдат обслужвани.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПЪТУВАНИЯТА И ТУРИЗМА ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА

Видове замърсявания:

- **На въздуха и шум.** Туризмът предполага най-различни видове транспорт и енергийни продукти, допълнително към глобалните вредни наслагвания на парникови газове изпарения. Шумовите замърсявания от различните типове транспорт, включително и тези за забавление като джетовете, яхтите, снегоходи и др., нарушават и объркват местните популации на животинския и растителния свят.
- **Твърди отпадъци и боклук.** В добавка към огромните количества замърсявания по време на път, туристите имат навика да оставят след себе си боклук, опустошавайки природата и заплашвайки флората и фауната.
- **Отпадъчни води.** Отпадъчните води от хотели, курорти, и други туристически селища, замърсяват естествените водоизточници и нарушават местните екосистеми.

Въздействия на Транспортните Средства

Пътуване със самолет

Пътническите самолети са основният /и нарастващ/ източник на парникови изпарения, като до сегашният момент са причинители на 3% от общите вредни газове на Земята. Освен въглеродният диоксид и азотният оксид, самолетите отделят водни пари, които образуват сгъстени следи, реактивни дири, в горният слой на атмосферата. Така се увеличават топлинните задържания на Земята.

Вредите от пътуване с **Пътнически кораби:**

- **Газове (изпарения).** Пътническите кораби отделят три пъти повече парникови газове от самолетите. Обикновено за да се стигне до точката на тръгване, се предприемат дълги полети, което от своя страна значително допринася за цялостната въглеродна следа от ваканцията.

- **Боклук.** Пътнически кораб с капацитет от 3.000 пасажери, генерира над 50 тона смет и твърди отпадъци за едноседмичен круиз.

- **Отпадъчни води.** Пътнически кораб с капацитет от 3.000 пасажери, генерира и изхвърля 210.000 галона отпадъчни води за едноседмично пътуване. Според ООН, корабите изхвърлят 70.000 тона отпадъци в Карибско море, всяка година.

- **Увреждане на рифовете.** В добавка към вредите, които директното замърсяване носи, килватерите /следите/ от огромните двигатели и котвите наслагват допълнително замърсявания по девствените коралови рифове. При един инцидент, котвата на кораб, на подвижен док само за един ден, унищожила хабитата на корали, с размерите на половин футболно игрище. Петдесет години ще са нужни на този вид корали да се възстанови.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПЪТУВАНИЯТА И ТУРИЗМА ВЪРХУ СОЦИАЛНИТЕ И КУЛТУРНИ АСПЕКТИ

- Повишената **комодитизация /комерсиализация** на местните обичаи, ритуали и традиции за нуждите на туристическото търсене;
- **Възможност за работа в туризма;**
- **Промени в семейната структура на населението;**
- **Промяна на ценностните системи.**

Модел на взаимното влияние между общността на домакин и туристите: при развитието на туризма общността домакин преминава през различни етапи на еволюция. Бътлър ги разглежда като цикъл от шест етапа:

1. Етап на проучване
2. Етап на включване
3. Етап на развитие
4. Етап на укрепване
5. Етап на застой
6. Етап на упадък

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПЪТУВАНИЯТА И ТУРИЗМА ВЪРХУ СОЦИАЛНИТЕ И КУЛТУРНИ АСПЕКТИ

Културния ефект се анализира и оценява в две основни посоки – за туриста и за домакина и се конкретизира най-вече по отношение на:

- ◆ възможности за повишаване на образователното равнище на участниците в туристическия процес;
- ◆ разширяване на общата и специална култура на участниците в туристическото пътуване чрез опознаване на нови страни, неизвестни културни и исторически ценности или посредством организиране на специализирани научни, образователни и познавателни пътувания;
- ◆ реализиране на културен обмен между туриста и домакина, опознаване на световното културно наследство и стимулиране на културното развитие на общността домакин /занаяти, езици, фолклор, кулинария, музика, архитектура, религия/.

УСТОЙЧИВО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ

Туристическата дестинация може да се разглежда като териториална система, която разполага с достатъчно разнообразни атракции и услуги, които се приемат за уникални, задоволяват определени потребности на туристите, и която трябва да се управлява като стратегическа бизнес единица.

Управляващото въздействие върху туристическата дестинация се осъществява с различни средства – икономически, социални, юридически, технически. То е свързано с осъществяването на дейности по прогнозиране, планиране, контрол и регулиране на свързаните с туризма процеси.

Управлението на туристическата дестинация се реализира и оценява по конкретни критерии и показатели:

*За целта Световната туристическа организация е разработила **пет критерия** за подбор на показатели за нуждите на управлението на туристическата дестинация:*

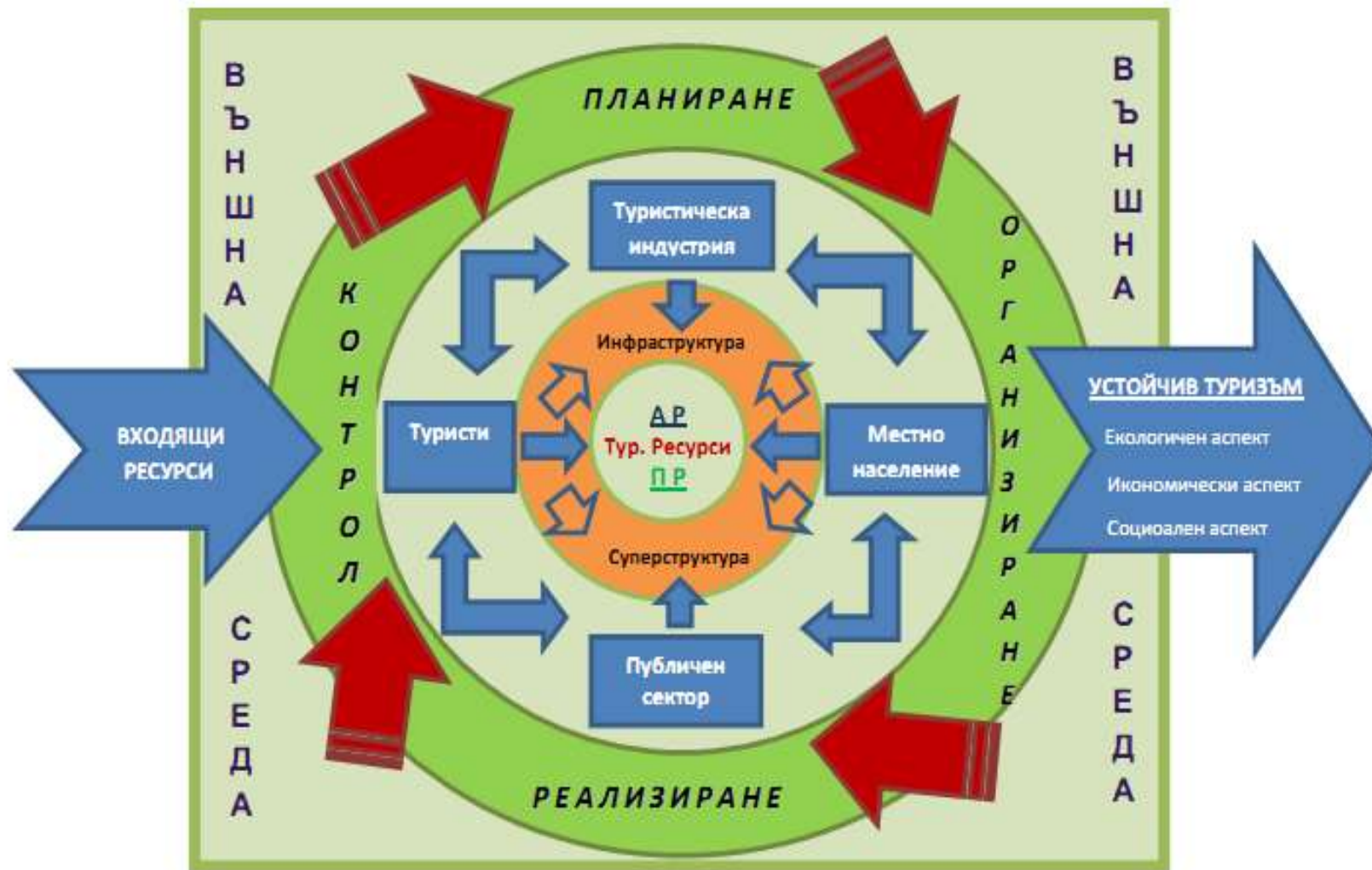
- Съответствие на индикатора на съответния управленски въпрос.
- Възможност за получаване и анализиране на необходимата информация.
- Достоверност и надеждност на информацията.
- Яснота и лекота на разбиране от потребителите.
- Сравнимост след време и по региони.

Устойчивото развитие може да се реализира чрез използването на разнообразни средства:

- ✦ *Извършване на оценка на туристическото въздействие.*
- ✦ *Разработване на показатели (индикатори) за устойчивост.*
- ✦ *Използване на екостандарты, екоетикети, екотакси.*
- ✦ *Екологично образование на хората в туристическата дестинация.*
- ✦ *Коопериране на заинтересованите субекти.*
- ✦ *Кодекси на поведение.*
- ✦ *Ангажиране на гражданските структури.*
- ✦ *Комуникиране устойчивото развитие.*

Модел за управление на туристическата дестинация за устойчиво развитие

Целенасочени и дългосрочни действия в най-малко пет направления:

1) Съобразяване на туристическото развитие с потенциала на съответната територия. Необходимо е да се установят количествените стойности на показателя „носец капацитет“ (carrying capacity).

Фиг. 3. Същност на концепцията за "носец капацитет"

2) Осигуряване на равни права и задължения на всички участници в туристическото развитие: бизнес, неправителствени организации, държавни и общински институции, туристи и местно население.

3) Активно включване на местното население в обслужващите процеси. По този начин то става съпричастно към въздействията от развитието на туризма и стимулира с поведението си това развитие, ако въздействията са благоприятни.

4) Постигане на консенсус между членовете на обществото по отношение получаваните ползи, загуби и вземаните решения.

5) Провеждане на активна политика за разгласяване на концепцията за устойчиво развитие на туризма и формирането на положителна нагласа на заинтересованите групи към това развитие.

Мониторинг и оценка

В зависимост от своето предназначение контролът може да бъде:

- *предварителен* (насочен към характеристиките на ресурсите),
- *текущ* (осъществяван върху процеса на създаване на туристическия продукт) и
- *последващ* (за крайните резултати), нарича се още „*контрол на обратната връзка*“ и е определящ за бъдещите цели и действия за устойчиво развитие на дестинацията.

Контролът като основна управленска функция на туристическата дестинация за устойчиво развитие играе важна роля:

- ✘ за създаване на условия за повишаване на качеството и конкурентоспособността на туристическото предлагане и устойчив продукт на дестинацията;
- ✘ за защита на икономическите интереси на фирмите производители и търговците на туристически продукти и услуги;
- ✘ за защита на правата на посетителите в дестинацията;
- ✘ за предотвратяване на неустойчиви практики, рискови и кризисни ситуации в дестинацията;
- ✘ за защита на интересите на всички заинтересовани страни в дестинацията за устойчиво развитие.

Устойчив туризъм

Природоползване

- Рационално земеползване
- Ефективно използване на биоресурсите
- Намалено въздействие на природата

Опазване на природата

- Поддържане ООС
- Опазване редки видове и екосистеми

Опазване на културата

- Опазване на традиции и вярвания
- Нарастване на межкултурното разбиране

Социално развитие

- Психическа и физическа рекреация
- Предаване и обмен на информация
- Ръст на образователното равнище
- Създаване на социална структура и институции
- Създаване на работни места

Икономическо развитие

- Развитие на инфраструктура
- Развитие на свързани отрасли
- Ръст на благосъстоянието на местната общност
- Постъпления и бюджет
- Икономическа интеграция на световното стопанство

Устойчиво развитие

Управление на социално отговорен туризъм

Алтернативи при пътуване по море

С малки водни съдове за круизи, туристите имат екологично съобразена алтернатива, за разлика от пътуването с 3.000т пътнически „плаващи градове” .Тези малки разходки, наричани „*джобни круизи*”, действат по-скоро като плаващи хотели и посещават избрани дестинации. Фокусират се върху културното и природно наследство на областта. Често го свързват с еко-туризма.Те оказват по-слабо неблагоприятно влияние върху природата, като освен това наблягат върху отговорността на всеки към нея.

Туристически дестинации от „зелено“ пътуване

„Зеленото” пътуване позволява на местното население да използва собствени ресурси и да подобри начина на живот от вложенията на туристите. Туризмът балансира 10% от световния БВП и движи 10% от световната работна сила. С поддържането на природно целесъобразни, водени от местни жители хотели и бизнес, пътуващите влагат парите си в населението и така се получават директни, позитивни резултати. Данъците и финансовият принос спомагат за опазване на околната среда.Те осигуряват местни работни места свързани със защита на хабитата.

"Зелен Ключ" (Green Key)

"Зелен Ключ" е най-голямата глобална неправителствена и без стопанска цел организация, оценяваща устойчивото развитие на туристическия сектор, усилията му по опазването на околната среда и внедряване на новаторски проекти за минималното негативно влияние от този разрастващ се в глобално отношение бизнес върху природата. В момента организацията "Green Key" е представена в повече от **34** държави по света, сертифицирайки над **1800** туристически обекти, като е признат институционален партньор на **Програмата за Околна Среда към Обединените Нации** (*unep.org*), **Световната Туристическа Организация** (*world-tourism.org*) и редица други значими международни организации. В България тя е позната още като част от организацията сертифицираща плажовете по Черноморието ни с еко-сертификата "**Blue Flag**" ('Син Флаг').

Критерии на “Зеления ключ“:

- △ екологично управление
- △ информация за гостите
- △ обвързаност на персонала
- △ спестяване на вода
- △ чистене и миене
- △ отпадъци
- △ спестяване на енергия
- △ храна
- △ вътрешен климат
- △ администрация
- △ зелени дейности
- △ паркинги и паркове

Зелен хотел - който намалява вредното влияние върху околната среда като редуцира собствените си отпадъци, използва по-малко вода и енергия. Често се включва подмяна на кърпите и чаршафи, за да се лимитира всекидневното им пране.

Зелените хотели предлагат кошчета за рециклиране по стаите, както и сапун и шампоан за многократна употреба.

Списък на Зелени хотели - greenhotels.com.

